Συγγραφή : *Ανδριανοπούλου Παναγιώτα* *(5/12/2005)*
Για παραπομπή : *Ανδριανοπούλου Παναγιώτα , «Λαϊκές Φορεσιές της Καππαδοκίας», 2005, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=5040>

Λαϊκές Φορεσιές της Καππαδοκίας

Περίληψη :

Παρουσίαση της τυπολογίας και της κοινωνικής λειτουργίας του παραδοσιακού ενδύματος των ορθοδόξων της Καππαδοκίας.

Χρονολόγηση

19ος-20ος αιώνας

Γεωγραφικός εντοπισμός

Καππαδοκία

---

1. Περιγραφή γενικού τύπου

Δύσκολα η έρευνα καταλήγει σε ένα γενικό τύπο ενδυμασίας στην Καππαδοκία ως το 1924, εξαιτίας της πολυμορφίας και της διαφοροποίησης[1] των επιμέρους ενδυμάτων ανά περιφέρεια.[2] Ο κυρίαρχος δομικός ενδυματολογικός τύπος, διαφοροποιούμενος κατά περίπτωση μορφικά, με ποσοτικό και ποιοτικό εμπλουτισμό ή απλούστευση, βάσει μαρτυριών και εικονογραφικών τεκμηρίων από την Ανακού, την Καρβάλη, το Μιστί, την Αξό, το Τσαρικλί, τα Φλαβιανά (Ζιντζίντερε) και τη Σινασό, είναι ο ακόλουθος:[3]

- Φαρδύ βαμβακερό εσώρουχο ως τους αστραγάλους, με μακρύ κεντρικό τμήμα. Η καθημερινή φορεσιά, υφαντή στον αργαλειό, είναι συνήθως ακόσμητη, ενώ η γιορτινή έχει κεντητό ή επίρραπτο κάτω μέρος (βρατσί, πατσάι στο Μιστί, τσιντιάνι και σαλβάρι σε Τσαρικλί και Νίγδη).
- Μακρυμάνικο ένδυμα ως τους αστραγάλους, ελαφρώς τραπεζιόσχημο. Φτιαχνόταν συνήθως από ύφασμα του αργαλειού (μετ', ιμάτ').
- Αμάνικο εφαρμοστό ένδυμα ως τη μέση που κουμπώνει μπροστά. Φτιαχνόταν από τσόχα και βαμβάκι, με απλό κέντημα (ουσλούτς).
- Ποδήρες ένδυμα, στενό στο πάνω τμήμα, κλειστό μπροστά, άρραφο στα πλάγια από τη μέση και κάτω. Τα καθημερινά φορέματα φτιάχνονταν συνήθως από ριγωτό ύφασμα που αγοραζόταν από τη Νεάπολη, τη Νίγδη ή το Προκόπι, ενώ τα γιορτινά ή νυφικά από υφάσματα πολίτικα ή εισαγόμενα από τη Συρία (σειτερjί, εντερί, γομάσ' – ονομασία ακριβού υφάσματος και συνεκδοχικά ονομασία του ενδύματος).
- Μακρύ και σταυρωτό, κατεξοχήν επίσημο γυναικείο ένδυμα, έκρυβε τελείως τα ενδύματα που φοριούνταν κάτω από αυτό. Ραβόταν και κεντιόταν από τεχνίτες με ιδιαίτερη τεχνική (τσόχα ή τσοχά ή τσογά).
- Ελαφρύς εξωτερικός κοντός επενδύτης, που φοριόταν πάνω από το φόρεμα, με ή χωρίς μανίκια (σάλτα, κιρλίκ στην Ανακού μετά το 1880, ζουμπούνα, εσλίτσι σερεφλού, αμαζόνα με στενές πιέτες στο πίσω μέρος, σελίκ για τις ηλικιωμένες, libadé, ζιμπούνα / βαμβακούλα, φέρμενε στη Σινασό).
- Μακριά ορθογώνια ποδιά, με χρηστικό χαρακτήρα, κάλυπτε το μπροστινό τμήμα της φορεσιάς. Η επίσημη τσόχα συνοδευόταν από τιζλίκα με ταιριαστό κεντητό διάκοσμο. Έδενε στη μέση με κορδόνια που κατέληγαν σε φούντες, τα ράμματα (τιζλίκα σε Κάρβαλη και Μιστί, ιγκιλίκ στην Ανακού, πεσκίρ στη Σινασό).
- Απαραίτητο μετά τα δώδεκα χρόνια ήταν το ζωνάρι, που φοριόταν είτε πάνω από την τιζλίκα (Τσαρικλί, Αξό, Μιστί), είτε έσφιγγε κατευθείαν το φόρεμα ή την τσόχα (Νίγδη, Καρβάλη). Τα απλά καθημερινά ζωνάρια φτιάχνονταν από υφαντό του αργαλειού, ενώ τα επίσημα από εισαγόμενο ύφασμα (κεμέρ, λαχούρι).

Το χειμώνα φορούσαν επιπλέον ενδύματα, όπως το μπαμπουκλού, ένα γιλέκο με βαμβακερή επένδυση πάνω από το πουκάμισο, ή το κουτούκ, ένα μακρύ επενδύτη μεταξύ φορέματος και τσόχας στην Καρβάλη.

Το κεφάλι κάλυπταν με μαντίλι (γεμενί, γιασμά, τιβάχ, κιβράχ, με χάντρες περιμετρικά) ανοιχτόχρωμο οι νέες, σκουρόχρωμο οι ηλικιωμένες. Σε ολόκληρη την Καππαδοκία υπάρχουν περίτεχνοι και ογκώδεις γαμήλιοι κεφαλόδεσμοι, συχνά

Συγγραφή : *Ανδριανοπούλου Παναγιώτα* *(5/12/2005)*
Για παραπομπή : *Ανδριανοπούλου Παναγιώτα , «Λαϊκές Φορεσιές της Καππαδοκίας», 2005, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=5040>

Λαϊκές Φορεσιές της Καππαδοκίας

αρχαΐζοντες [4] (τερλίτσι στο Μιστί, τσάφκα στην Αξό, τάκα ή ταχιά στην Ανακού, τακέ στα Φλαβιανά (Ζιντζίντερε) σε σχήμα φεσιού, κάσσαπα στη Σινασό). Τα μαλλιά τα είχαν σε μεγάλη υπόληψη («πολύ έχισκάν τα σην υπόλεψη»).[5] Η πιο συνηθισμένη γυναικεία καππαδοκική κόμμωση ήταν οι πλεξίις, τέσσερις για τα κορίτσια και τις νέες γυναίκες, δύο για τις ηλικιωμένες. Σε επίσημες περιστάσεις και σε περιοχές, όπως το Γκέλβερι, η Σινασός, η Ανακού, τα Φλαβιανά (Ζιντζίντερε), οι πλεξούδες έφταναν ως και τις σαράντα.[6] Στις μεγαλύτερες πόλεις, όπως η Σινασός, η Τελμησσός, η Ανακού, υπήρχαν ειδικές τεχνίτρες, οι εριτζϋδες,[7] για το πλέξιμο των μαλλιών. Άλλοτε το ρόλο αυτό αναλάμβαναν φίλες μεταξύ τους, ενώ στο γάμο η νονά της κοπέλας ή η συντέξα, γυναίκα που οι γονείς της νύφης της είχαν βαφτίσει τα παιδιά. Αφού χώριζαν τα μαλλιά στη μέση, τα έκαναν πλεξιδάκια, τα λεγόμενα φιτίλια. Στις απολήξεις τους στερέωναν φλουριά (σατσ-αλτινί) και κατόπιν περνούσαν ανάμεσά τους τσόχινο κορδόνι με ραμμένα φλουριά και χάντρες, έτσι που τα φιτίλια να ενώνονται μεταξύ τους κάτω από το μέσο του μήκους τους.

Η ανδρική ενδυμασία εντάσσεται σε πιο σταθερό τύπο που απαντούσε στην ευρύτερη περιοχή της Καππαδοκίας. Ειδικότερα, πέρα από διαφοροποιήσεις κυρίως στα υφάσματα λόγω της τοπικής οικοτεχνίας και των επαγγελματικών ιδιαιτεροτήτων, η ανδρική ενδυμασία ως τα μέσα του 19ου αιώνα αποτελούνταν από:

- Εσώρουχο (βρατσίε).
- Πουκάμισο (μέτ', ιμάτ').
- Παντελόνι (σαλβάρ, κιατιπιγές, πιο φαρδύ από παντελόνι και πιο στενό από σαλβάρι, που φοριόταν στη μεταβατική φάση της ανδρικής ενδυμασίας, τέλη 19ου αιώνα).
- Γιλέκο (ισλίτς).
- Ζωνάρι (κεμέρ και σιλαχλούλ).
- Σακκάκι (σάλτα).
- Επενδύτη: γούνα, κάπα, γιαμψί (<τουρκ. yamps?), ριχτό, αμάνικο, με επένδυση φλόκων εξωτερικά πάνω από ένα στρώμα κετσέ. Συνηθιζόταν σε ρωσικούς πληθυσμούς και κάποτε τον δανείζονταν και οι Μιστιώτες που ταξίδευαν σε αυτές τις περιοχές.

Στις γαμήλιες και γιορτινές φορεσιές χρησιμοποιούνταν κοσμήματα, κυρίως φλουριά. Το στήθος ανδρών και γυναικών κοσμούσαν σειρές από νομίσματα ραμμένα σε τσόχα (γκιζντανούχι σε Νίγδη και Μιστί) ή περασμένων σε αλυσίδα (γκιλντίν), ενώ το ζωνάρι των γυναικών έκλεινε με περίτεχνη πόρπη (μπασκουσαγούδια).

Οι ανάγκες για υπόδεση καλύπτονταν από την τοπική παραγωγή τσαρουχιών ή με κάλτσες (μπεέρτσια στο Τσαρικλί, σαπούχια σε Τσαρικλί και Μιστί, ποδόρτια στη Σινασό, τσουράπια) που έπλεκαν οι γυναίκες. Μόνο μέσα στο 19ο αιώνα γενικεύτηκε η χρήση των πατίν καλόσ', πιθανότατα κατά μουσουλμανική επίδραση. Γιορτινά παπούτσια ήταν οι δερμάτινες κοντούρες ή τα καλίκια, που κατασκεύαζαν οι υποδηματοποιοί στα μεγάλα εμπορικά κέντρα.

2. Η κοινωνική λειτουργία του ενδύματος

Το ένδυμα εξέφραζε κοινωνικά χαρακτηριστικά του ανδρικού και του γυναικείου φύλου των χριστιανικών, ελληνόφωνων μα και τουρκόφωνων πληθυσμών της Καππαδοκίας και παράλληλα συνδεόταν με την κοινωνική συγκρότηση.

Μεταξύ χριστιανικών κοινοτήτων παρατηρούνταν συμπεριφορές άρρητης, μα σχεδόν απαράβατης ενδογαμίας, ακόμη και σε επίπεδο χωριών.[8] Είχαν διαμορφωθεί τοπικά ενδυματολογικά στοιχεία, που χωρίς να διαταράσσουν τον προαναφερθέντα γενικό τύπο, λειτουργούσαν ως μορφικές παραλλαγές και συνιστούσαν «διάλεκτο» μεταξύ των κατοίκων της ίδιας κοινότητας. Η υπακοή σε παγιωμένους τοπικούς παραδειγματικούς ενδυματολογικούς τύπους[9] ήταν απαραίτητη για την κοινωνική αποδοχή στην Καππαδοκία. Το ζωνάρι σε άνδρες και γυναίκες μετά τα δώδεκα χρόνια, τα λιγότερα πλεξούδια στις γυναίκες προχωρημένης ηλικίας, η αποφυγή του κόκκινου, μπλε σκούρου και μαύρου χρώματος[10] στα καθημερινά ενδύματα ήταν κάποιες βασικές επιταγές του καππαδοκικού ενδυματολογικού κώδικα, κοινές στα περισσότερα κατά τόπους ιδιώματα. Κάθε χρωματική λεπτομέρεια ή κάθε ποσοτικός εμπλουτισμός είχε ένα έντονο σημαντικό φορτίο. Για παράδειγμα, οι νιόνυφες στο χορό του Αγίου Βασιλείου φορούσαν ανοιχτόχρωμα και πλουμισμένα μαντίλια, τα τιβάχ, ενώ οι από χρόνια

Συγγραφή : *Ανδριανοπούλου Παναγιώτα* *(5/12/2005)*
Για παραπομπή : *Ανδριανοπούλου Παναγιώτα , «Λαϊκές Φορεσιές της Καππαδοκίας», 2005, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=5040>

Λαϊκές Φορεσιές της Καππαδοκίας

παντρεμένες απλούστερα.[11]

Το χαρακτηριστικότερο ίσως στοιχείο της εμφάνισης της παντρεμένης Καππαδόκισσας, πέρα από αυστηρά εθιμικά πλαίσια, όπως αυτά του γάμου, ήταν η κάλυψη ολόκληρης της κεφαλής, έτσι που φαινόταν μόνο μια μικρή περιοχή γύρω από τα μάτια. Στο γάμο, η κάλυψη του προσώπου της νύφης από πέπλο[12] πυκνά υφασμένο, που στερεωνόταν στον κεφαλόδεσμο και έφτανε κάποτε ως τα γόνατα,[13] δικαιολογείται με βάση δεισιδαιμονικές πίστεις που ήθελαν τη νύφη πομπό αλλά και δέκτη βασκανίας.[14] Στην Καππαδοκία, η γυναίκα μετά το γάμο, άρα συχνά πριν από τα δεκαοκτώ της χρόνια, υποχρεωνόταν να φέρει κεφαλοκάλυμμα χαμηλά στο μέτωπο και να το δένει πίσω στον αυχένα, σταυρώνοντάς το γύρω από το λαιμό και σκεπάζοντας μύτη και στόμα. Μια τέτοια ενδυματολογική επιλογή ήταν δηλωτική της κοινωνικής θέσης της γυναίκας στην Καππαδοκία. Το ανδροπατροτοπικό σύστημα εγκατάστασης ενίσχυε την υποτέλεια της γυναίκας[15] στα άρρενα μέλη της οικογένειας, με τα οποία δεν επιτρεπόταν να συντρώει,[16] να συνομιλεί, να συνυπάρχει ως αυτόνομη μονάδα.

Ενδιαφέρον στοιχείο που προκύπτει μέσα από μαρτυρίες είναι η «εξαγορά της νύφης». Η οικογένεια του γαμπρού έδινε ένα ποσό στην οικογένεια της νύφης δεδομένου ότι στερούσε την τελευταία από την εργατική δύναμη της νύφης. Η συμφωνία εθιμοτυπικά σφραγιζόταν με την προσφορά από την πλευρά του γαμπρού ενός λεπτού, μονόχρωμου ή κλαρωτού μαντιλιού, του γιασμά(χ) ή γεμενιού, που φορούσαν ως καθημερινό κεφαλόδεσμο σε όλη την Καππαδοκία. Συνεκδοχικά οι ονομασίες των μαντιλιών έφτασαν να σημαίνουν τη συνήθεια της εξαγοράς της νύφης .

Η δομή της ενδυμασίας προάσπιζε τη σεμνότητα, πρωτεύουσα γυναικεία αρετή στις παραδοσιακές κοινωνίες, που μεταφραζόταν σε επιβεβλημένη σιωπή και χαμηλό βλέμμα: η τσόχα, ραδινή και σχεδόν ακίνητη –λόγω κοψίματος, υφής των υφασμάτων, λιτής διακόσμησης και σκούρων χρωμάτων–, επέτρεπε ανεπαίσθητες κινήσεις τόσο στους κυκλικούς όσο και στους αντικριστούς χορούς.

Ο κοινωνικός ρόλος του ενδύματος ως «συλλογικού θεσμού»[17] αναβαθμίζεται σε ιδιαίτερες περιστάσεις. Στο γάμο η γυναίκα φορούσε οπωσδήποτε την τσοχά, που καθιερώθηκε αρχικά στα κέντρα της Καππαδοκίας και κατόπιν γενικεύτηκε ως επίσημο ένδυμα και στις φτωχότερες περιφέρειες. Στο πένθος, άνδρες και γυναίκες έβγαζαν τα διακοσμημένα ενδύματα και για καιρό φορούσαν τα ίδια εξωτερικά ρούχα, πρακτική την τήρηση της οποίας ήλεγχε η ίδια η κοινότητα.[18] Παρά την οικονομική δυσπραγία, τα γιορτινά ρούχα[19] δεν έπρεπε να λείπουν από κανένα νοικοκυριό. Έτσι σχεδόν όλες οι γυναίκες διέθεταν παραπάνω από μια τσοχά. Για να τηρηθούν όλα «όπως ορίζονταν» ενεργοποιούνταν, ενδεχομένως ασυναίσθητα, συγκεκριμένες μορφές κοινωνικής αλληλεγγύης. Έτσι, αν κάποια Μιστιώτισσα δεν μπορούσε να αγοράσει έτοιμη τσοχά ή ύφασμα από τη Νεάπολη (Νέβσεχιρ), το Προκόπι (Ουργκιούπ) ή την Πόλη, δανειζόταν από συντοπίτισσά της, όσο και αν κάτι τέτοιο δεν την τιμούσε ιδιαιτέρως.[20] Κάποτε η εκκλησία διέθετε τον κόκκινο τελετουργικό μανδύα του γάμου, επιτρέποντάς μας, τηρουμένων των αναλογιών, να χαρακτηρίσουμε το ένδυμα οιονεί κοινοτικό,[21] αφού δεν υπάρχει μαρτυρημένη ενοικίαση. Κάποιες φορές[22] το γαμήλιο πέπλο, το αl, δωριζόταν από τη νύφη στην εκκλησία του χωριού, που συχνά το ενοικίαζε σε άλλες νύφες που δεν είχαν.

Η σχέση των Καππαδόκων με τα ενδύματά τους ήταν τέτοια που ενισχύει την άποψη όσων θεωρούν ότι τα ενδύματα αντιπροσωπεύουν μέρη του σώματος που καλύπτουν.[23] Έτσι έχει παρατηρηθεί ότι χριστιανοί[24] κατά περιπτώσεις αφιέρωναν ή έταζαν[25] ενδύματα σε εκκλησίες, οι οποίες με τη σειρά τους τα έβγαζαν σε δημοπρασία, για να καλύψουν εκκλησιαστικές ανάγκες.[26]

3. Ιστορικά συμφραζόμενα και ενδυμασία

Η εξέλιξη και εν τέλει η παγίωση της καππαδοκικής γυναικείας και ανδρικής ενδυμασίας συντελέστηκαν σε δεδομένα ιστορικά συμφραζόμενα. Και εδώ οι χριστιανικοί πληθυσμοί συμμορφώνονταν στις υπαγορεύσεις αναφορικά με την αμφίεση των μιλλέτ, των εθνοθρησκευτικών ομάδων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Με έντονο όμως το μουσουλμανικό στοιχείο, με ένα μεγάλο μέρος του χριστιανικού πληθυσμού να τείνει σταδιακά σε εκτεταμένη ή και αποκλειστική χρήση της

Συγγραφή : *Ανδριανοπούλου Παναγιώτα* *(5/12/2005)*
Για παραπομπή : *Ανδριανοπούλου Παναγιώτα , «Λαϊκές Φορεσιές της Καππαδοκίας», 2005, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=5040>

Λαϊκές Φορεσιές της Καππαδοκίας

τουρκικής γλώσσας, με τη θρησκεία ως μόνο συνεκτικό στοιχείο «εθνικής» ταυτότητας, οι ενδυματολογικές επιλογές των χριστιανών, και ιδίως των γυναικών, φορτίζονταν με αναγνωριστικά, διακοινοτικά σχήματα και ανάγονταν σε στοιχείο ενδοκοινοτικής συνοχής. Έτσι οι χριστιανές Καππαδόκισσες δεν υιοθέτησαν το σαλβάρι ως βασικό εξωτερικό ένδυμα, κάτι που συναντάμε στις μουσουλμάνες, ενώ οι γαμήλιοι κεφαλόδεσμοί τους αποτελούσαν απόηχους βυζαντινών και διαφοροποιούνταν από τους μουσουλμανικούς. Οι αλληλεπιδράσεις[27] όμως ήταν αναπόφευκτες. Συνήθειες όπως οι πλεξίδες ή η συνολική κάλυψη κεφαλής και προσώπου απαντούσαν και σε χριστιανές και σε μουσουλμάνες Καππαδόκισσες, χωρίς να μπορούμε με ασφάλεια να πούμε σε ποια από τις δύο κοινότητες εμφανίστηκαν για πρώτη φορά .

Όταν στα τέλη 19ου αιώνα[28] οι Καππαδόκες για εμπορικούς και επαγγελματικούς λόγους μετανάστευαν ή απλώς ταξίδευαν άρχισαν να μεταβάλλονται οι ευρύτερες κοινωνικές συνθήκες, λ.χ. αναβαθμίστηκε η θέση της γυναίκας, ενδυναμώθηκαν οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί που απασχολούνταν στα κτήματα των μεταναστών εμπόρων, αλλά και οι ενδυματολογικές συνήθειες. Τη συγκυρία ευνόησε και η εποχή των μεταρρυθμίσεων του Τανζιμάτ, που δεν επέβαλλε πλέον τόσους περιορισμούς. Σε κάθε επιστροφή οι ξενιτεμένοι έφερναν ως δώρα μαντίλια, ζωνάρια, λαχούρια και υφάσματα (π.χ. ριγωτά μεταξωτά από τη Δαμασκό) αγορασμένα στα αστικά κέντρα της ΝΑ Μικράς Ασίας ή της Πόλης. Οι γυναίκες κατασκεύαζαν πια ενδύματα με αυτά τα υλικά ή ενσωμάτωναν νέα ενδύματα στα παλαιά.

Η επικοινωνία των Καππαδόκων με τα αστικά κέντρα είχε άμεσες συνέπειες στην εξέλιξη και του ανδρικού ενδύματος, που επηρεάστηκε από τον κυρίαρχο πληθυσμό κάθε τόπου. Έτσι, όσοι σχετίζονταν με βορειοανατολικές επαρχίες υιοθέτησαν ρωσικά ενδυματολογικά στοιχεία,[29] οι Αξενοί που ασχολούνταν με το εσωτερικό εμπόριο γίνονταν οι κατεξοχήν φορείς του τουρκικού πολιτισμού, στο ένδυμα και στη γλώσσα,[30] ενώ όσοι έφταναν ως την Πόλη ήταν οι πρώτοι που φορούσαν «φράγκικα».

Από το 1870 και εξής συντελέστηκε σειρά ενδυματολογικών διαφοροποιήσεων και στο γυναικείο ένδυμα. Τα καταστήματα από όπου εύκολα προμηθεύονταν υλικά, όπως κλωστές, βελόνια, μα κάποτε και υφάσματα και έτοιμα ενδύματα, τα παζάρια της Νίγδης και της Νεάπολης,[31] οι πραγματευτές και η επιστροφή των εμπόρων άμβλυναν τα αυστηρά ήθη. Ήδη από το 1850 η κάλυψη του προσώπου της νύφης στη Νεάπολη απέκτησε τελετουργικό χαρακτήρα, απαλλαγμένη από την κοινωνική σήμανση που έφερε το 18ο αιώνα.[32] Το 1870 άρχισε μια σταδιακή απλούστευση του αρχικού τύπου: στην Αξό τότε παρουσιάστηκε μια τάση εκμοντερνισμού.[33] Στην Ανακού φορέθηκε το πρώτο κοινό φουστάνι. Όμως μόνο μετά το 1920 κυκλοφόρησαν ευρύτερα τα δυτικά ενδύματα.[34]

---

1. Η διαφοροποίηση εντοπίζεται κυρίως στη διακόσμηση, στα υλικά κατασκευής, ακόμη και στην ονομασία, ανάλογα με το αν πρόκειται για ελληνόφωνο ή τουρκόφωνο πληθυσμό.

2. Η Καππαδοκία διαιρείται, σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, σε επτά περιφέρειες: Καισαρείας, Προκοπίου, Νεαπόλεως (Nevşehir), Ακσεράι-Γκέλβερι, Νίγδης, Φαράσων και αποικιών των Φαράσων. Βλ. Πετρόπουλος Δ. – Ανδρεάδης Ε., *Η θρησκευτική ζωή στην περιφέρεια Ακσεράι-Γκέλβερι*, (Αθήνα 1971), σελ. 14.

3. Αν θέλαμε να κατατάξουμε με βάση τα γνωστά ενδυματολογικά ταξινομικά συστήματα (Παπαντωνίου, Χατζημιχάλη) το γενικό ενδυματολογικό τύπο της καππαδοκικής φορεσιάς, θα λέγαμε ότι πρόκειται για φορεσιά με το καβάδι. Σύμφωνα με το ταξινομικό σύστημα που επιχειρήθηκε να δημιουργηθεί στη δεκαετία του 1980 από ομάδα εμπειρογνωμόνων στο Musée des Arts et des Traditions Populaires, μπορεί να θεωρηθεί σύνολο από ραμμένα ενδύματα που φοριούνται από το κεφάλι και τα περισσότερα στηρίζονται στους ώμους. Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με το νέο ταξινομικό σύστημα βλ. Groupe de Travail sur le Vêtement, "La constitution d'un prôtocole d'enquête", *L'Ethnographie* 92-94, *Actes du colloque national CNRS "Vers une anthropologie du vêtement"*, Musée de l'Homme (9-11 mars 1983) publiés sous la direction d' Y. Delaportes (Paris 1984), σελ. 287-289.

4. Κορρέ- Ζωγράφου, Κ., *Ο νεοελληνικός κεφαλόδεσμος* (Αθήνα 1991), σελ. 10.

Συγγραφή : *Ανδριανοπούλου Παναγιώτα* *(5/12/2005)*
Για παραπομπή : *Ανδριανοπούλου Παναγιώτα , «Λαϊκές Φορεσιές της Καππαδοκίας», 2005, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=5040>

Λαϊκές Φορεσιές της Καππαδοκίας

5. Κωστάκης, Θ., *Ανακού* (Αθήνα 1963), σελ. 100. Τα μαλλιά θεωρούνταν βασικό στοιχείο γυναικείας ομορφιάς. Στο Γκέλβερι για να δυναμώσουν και να μακρύνουν τα μαλλιά τους οι κοπέλες επιδίωκαν να βραχούν από το πρώτο νερό του Μαΐου· Βλ. Πετρόπουλος, Δ. – Ανδρεάδης Εφ., *Η θρησκευτική ζωή στην περιφέρεια Ακσεράι-Γκέλβερι* (Αθήνα 1971), σελ. 164. Ενδεικτικά για το πόσο σημαντικά ήταν για τις ίδιες τις γυναίκες τα πλούσια και μακριά μαλλιά είναι όσα έγιναν κατά την ανταλλαγή των πληθυσμών (1924), όταν επιβάλλονταν αναγκαστικά υγειονομικά μέτρα στους προσφυγικούς πληθυσμούς. «Όταν ήρθαμε πρόσφυγες, στην καραντίνα, μας κόβαν τα μαλλιά, κόβανε τα φιτίλια. Αχ! Να 'βλεπες τι έγινε τότε. Τι κλάμα ήταν εκείνο! Ένα κορίτσι πήγε να πέσει στη θάλασσα, για να μην του κόψουν τα φιτίλια. Μια νύφη τσίριζε: "Πώς να πάω τώρα στον άνδρα μου;". Μια άλλη νύφη πέθανε από τη στενοχώρια της. Τότε απαγορεύτηκε και δεν μας κόψανε πια τα μαλλιά». Μαρτυρία Ιορδάνας Κουβάρογλου, από τη Δελμησσό, που δόθηκε στη Σόφη Αναστασιάδη το 1950, και περιλαμβάνεται στους φακέλους της Καππαδοκίας από το υλικό του Κ.Μ.Σ.

6. Η επιλογή του αριθμού 40 για τις πλεξίδες δεν πρέπει να θεωρηθεί τυχαία. Από τα βυζαντινά χρόνια το 40 συγκαταλέγεται στους συμβολικά φορτισμένους αριθμούς. Βλ. Σπυριδάκης, Γ.Κ., *Ο αριθμός τεσσαράκοντα παρά τοις Βυζαντινοίς και νεωτέροις Έλλησι* (Αθήναι 1939), σελ. 101-102. Τα παραπάνω ενισχύουν και μαρτυρίες σύμφωνα με τις οποίες κατά τη γιορτή των Σαράντα Μαρτύρων στο Γκέλβερι οι γυναίκες συνήθιζαν για καλοτυχία να περνούν 40 βελονιές στα κεντήματά τους ή 40 βελονιές στους αργαλειούς τους. Βλ. και Πετρόπουλος, Δ. – Ανδρεάδης Ε., *Η θρησκευτική ζωή στην περιφέρεια Ακσεράι-Γκέλβερι* (Αθήνα 1971), σελ. 151. Επιπλέον, η πεθερά στο ίδιο χωριό το Μεγάλο Σάββατο δώριζε στην αρραβωνιαστικιά του γιου της 40 φλουριά για τις πλεξούδες της, βλ. Πετρόπουλος Δ. – Ανδρεάδης Ε., ό.π., σελ. 156.

7. Μαρτυρία Ιορδάνας Κουβάρογλου, από τη Δελμησσό, που δόθηκε στη Σόφη Αναστασιάδη το 1950 και περιλαμβάνεται στους φακέλους της Καππαδοκίας από το υλικό του Κ.Μ.Σ. Μας δίνει πληροφορίες ακόμη και για το εργασιακό καθεστώς των εριτζϋδων, που μισθώνονταν σε ετήσια βάση. Στις αρχές του 20ού αιώνα η ετήσια αμοιβή τους ήταν 6-7 γρόσια από κάθε γυναίκα.

8. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του ελληνόφωνου Μιστιού, όπου οι γυναίκες δίσταζαν να παντρευτούν σε άλλο χωριό, αφού μεταφέροντας εκεί το παράξενο ντύσιμό τους θα γίνονταν αντικείμενο «περιέργειας και εμπαιγμού». Βλ. Κωστάκης, Θ., *Το Μιστί της Καππαδοκίας* (Αθήνα 1977), σελ. 202. Για περισσότερα σχετικά με τη σημασία ενδογαμικών πρακτικών στην παγίωση ενδυματολογικών τύπων βλ. Μελλίδου-Κεφαλά, Ν., «Η γυναικεία παραδοσιακή φορεσιά από το Μέγα Ζαλούφι», *Εθνογραφικά* 7 (Ναύπλιο 1989), σελ. 68.

9. «Αν έφερνες εκατό γυναίκες τη μία κοντά στην άλλη, όλες το ίδιο ρούχο φορούσαν, σαν τους στρατιώτες, δεν μπορούσαν να φορέσουν διαφορετικά γιατί τις κορόιδευαν». Βλ. Κωστάκης, Θ., *Το Μιστί της Καππαδοκίας*, τόμος Α' (Αθήνα 1977), σελ. 144. Κάτι τέτοιο δεν έχει να κάνει με την έννοια της «μόδας» όπως εννοείται σήμερα, μα με τη λειτουργία του ενδύματος ως αναγνωριστικού κώδικα μεταξύ των μελών μιας κοινότητας και με το βαθμό αποδοχής και ένταξης στα όριά της. Βλ. Τσένογλου, Ε., «Τα γυναικεία καστελλοριζιακά ενδύματα», *Εθνογραφικά* 4-5 (Ναύπλιο 1985), σελ. 59-61.

10. Ιωσηφίδης, Κ., *Η Καρβάλη της Καππαδοκίας - Η Φορεσιά* (Νέα Καρβάλη 1988), σελ. 13.

11. Κορρέ-Ζωγράφου, Κ., *Ο νεοελληνικός κεφαλόδεσμος* (Αθήνα 1991), σελ. 132.

12. Στο Μιστί, χωριό της περιφέρειας Νίγδης, η καλύπτρα αυτή λέγεται al, και λίγο πριν από την ανταλλαγή δε φοριόταν παρά μία εβδομάδα. Σε παλαιότερες εποχές έχουν καταγραφεί ακόμη πιο συντηρητικές συμπεριφορές. Βλ. Κωστάκης, Θ., *Το Μιστί της Καππαδοκίας*, τόμος Α' (Αθήνα 1977), σελ. 230. Στην Αξό, οι νεόνυμφες υποχρεώνονταν να φορούν την καλύπτρα για απροσδιόριστο εθιμικά χρονικό διάστημα, που μπορούσε να φτάσει και το έτος, ανάλογα με τη βούληση και την απόφαση του επικεφαλής της οικογενειακής μονάδας. Βλ. Μαυροχαλυβίδης, Γ., *Η Αξό Καππαδοκίας* (Αθήνα 1990), σελ. 217, 221.

13. Έτσι σημειώνεται για την περίπτωση της Αξού, όπου ο νυφικός πέπλος, το dουβάχji, λέγεται άλης και είναι ένα κόκκινο διάφανο τούλι με φάρδος 50 εκ. και μήκος περίπου ένα μέτρο. Βλ. Μαυροχαλυβίδης, Γ., *Η Αξό Καππαδοκίας* (Αθήνα 1990), σελ. 249.

14. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη δύναμη της βασκανίας βλ. Μιχαλοπούλου-Βέικου, Χ., *Το μάτιασμα, η κοινωνική δυναμική του βλέμματος σε μια κοινότητα της Μακεδονίας*, διδ. διατρ. (Αθήνα 1996).

Συγγραφή : *Ανδριανοπούλου Παναγιώτα* *(5/12/2005)*
Για παραπομπή : *Ανδριανοπούλου Παναγιώτα , «Λαϊκές Φορεσιές της Καππαδοκίας», 2005, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=5040>

Λαϊκές Φορεσιές της Καππαδοκίας

15. Χαρακτηριστικά λεγόταν στην Ανακού, μολονότι εκεί λόγω των ιδιαίτερων κοινωνικών συνθηκών (έντονο μεταναστευτικό ρεύμα των ανδρών στη Πόλη, επαφές με άλλα, λιγότερο ή περισσότερο αστικά κέντρα κτλ.) η θέση της γυναίκας δεν ήταν και τόσο υποβαθμισμένη, ότι «νύφ' και σκλάβος ψυσή δεν έχουν». Βλ. Κωστάκης, Θ., *Ανακού* (Αθήνα 1963), σελ. 183.

16. Για να φάει, όταν της επιτρεπόταν να καθήσει στο ίδιο τραπέζι με τους άνδρες, έπρεπε για κάθε μπουκιά να αποστρέφει το κεφάλι, να σηκώνει την καλύπτρα ή να κατεβάζει το γιασμάχ, να φέρνει το κουτάλι στο στόμα και προτού καν καταπιεί να ξανανεβάσει το κεφαλόδεμα. Για κάθε μπουκιά επαναλαμβανόταν η αυτή διαδικασία. Βλ. Μαυροχαλυβίδης, Γ., *Η Αξός της Καππαδοκίας* (Αθήνα 1990), σελ. 222.

17. Παπαντωνίου Ι., «Συμβολή στη μελέτη της γυναικείας παραδοσιακής φορεσιάς», *Εθνογραφικά* 1 (Ναύπλιο 1989), σελ. 5.

18. Κωστάκης, Θ., *Ανακού* (Αθήνα 1963), σελ. 193.

19. Μαυροχαλυβίδης, Γ., *Η Αξός της Καππαδοκίας* (Αθήνα 1990), σελ. 73.

20. Αν ο πατέρας της δεν της έκανε δώρο τσοχά για το γάμο, η νύφη ξεσπούσε το παράπονό της στη φράση: «Για μένα οι ραφτάδες σπάσαν τα βολόνια;». Βλ. Κωστάκης, Θ., *Το Μιστί της Καππαδοκίας*, τόμος Α΄ (Αθήνα 1977), σελ. 219.

21. Μαυροχαλυβίδης, Γ., *Η Αξός της Καππαδοκίας* (Αθήνα 1990), σελ. 214.

22. Κωστάκης, Θ., *Ανακού* (Αθήνα 1963), σελ. 182.

23. Πρόκειται για την αντίληψη του pars pro toto, ήτοι του ότι το μέρος λειτουργεί για λογαριασμό του όλου. Βλ. Λεκατσάς, Π., *Η καταγωγή των θεσμών, των εθίμων και των δοξασιών* (Αθήνα 1951), σελ. 56.

24. Εδώ αξίζει να σημειωθεί και μια συνήθεια που απαντούσε τόσο σε χριστιανικούς όσο και σε μουσουλμανικούς πληθυσμούς της Καππαδοκίας και αποδείκνυε δοξασιολογικό συγκρητισμό. Στο δρόμο προς Göstük μουσουλμάνοι και χριστιανοί έκοβαν και κρεμούσαν πάνω σε αγριοαπιδιά κουρελάκια από ρούχα τους, ευχόμενοι για υγεία και ευετηρία. Βλ. Πετρόπουλος Δ. – Ανδρεάδης Ε., *Η θρησκευτική ζωή στην περιφέρεια Ακσεράι-Γκέλβερι* (Αθήνα 1971), σελ. 85. Πανομοιότυπη πρακτική τηρείται ως σήμερα από μουσουλμάνους στη Σινασό, στον περίβολο της ερειπωμένης πια εκκλησίας του Αγίου Νικολάου.

25. Μπαλτά, Ε. (επιμ.), *Προκόπι* (Αθήνα 2004), σελ. 102, μαρτυρία Ελισάβετ Ισαακίδου (1949).

26. Μαυροχαλυβίδης Γ., *Η Αξός της Καππαδοκίας* (Αθήνα 1990), σελ. 147.

27. Εκτός από τις ενδυματολογικές συνήθειες, αλληλεπιδράσεις διαπιστώνονταν και σε τρόπους καθαριότητας ή υγιεινής του σώματος. Στην Ανακού, για παράδειγμα, μαρτυρήθηκε την παραμονή του γάμου τελετουργική αποτρίχωση των απόκρυφων σημείων του σώματος ανδρών και γυναικών με ένα βοτάνι, πρακτική που δεν παρατηρήθηκε σε άλλους χριστιανικούς πληθυσμούς, ιδιαιτέρως δόκιμη όμως στους μουσουλμάνους. Βλ. Κωστάκη, Θ., *Ανακού* (Αθήνα 1963), σελ. 168. Για περισσότερα στοιχεία αναφορικά με τις αλληλεπιδράσεις σε επίπεδο δοξασιών και εθιμικής συμπεριφοράς βλ. Πετρόπουλου Δ. – Ανδρεάδης Ε., *Η θρησκευτική ζωή στην περιφέρεια Ακσεράι-Γκέλβερι* (Αθήνα 1971), σελ. 56.

28. Οι Καππαδόκες από τη βόρεια Καππαδοκία μετανάστευσαν κυρίως στην Κωνσταντινούπολη, ενώ αυτοί από την κεντρική και νότια Καππαδοκία προς τα ΝΑ (κυρίως στα Άδανα). Βλ. Κωστάκης, Θ., *Ανακού* (Αθήνα 1963), σελ. 391.

29. Οι Μιστιώτες που δούλευαν στους κετσέδες περνούσαν σημαντικό μέρος του χρόνου σε άλλες περιοχές και κάποτε ταξίδευαν ως τις επαρχίες που συνόρευαν με τη ρωσική επικράτεια. Συχνά οι κλιματικές συνθήκες κάθε τόπου τους ανάγκαζαν να υιοθετήσουν ενδύματα όπως το γιαμψί, αντί της γνωστής τους κάπας, ή το πασλίκ, πανωφόρι με κουκούλα. Βλ. Κωστάκης, Θ., Το Μιστί της Καππαδοκίας, τόμος Β΄ (Αθήνα 1977), σελ. 449.

Συγγραφή : *Ανδριανοπούλου Παναγιώτα* *(5/12/2005)*
Για παραπομπή : *Ανδριανοπούλου Παναγιώτα , «Λαϊκές Φορεσιές της Καππαδοκίας», 2005, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=5040>

Λαϊκές Φορεσιές της Καππαδοκίας

30. Η ενδυμασία των Αξενών εμπόρων του εσωτερικού της Ασίας επηρεάστηκε από τους τουρκικούς πληθυσμούς: Η κάπα αντικαταστάθηκε από τσόχινη σάλτα και κατόπιν από σάκκο, ενώ η ποδήρης κάπα από το αραβικό μασλάχ. Το σαλβάρι από μαύρο υφαντό, τόσο τυπικό στους Αξενούς, υποχώρησε μπροστά στον κιατιπιγέ, μια περισκελίδα στενότερη από σαλβάρι, που έμοιαζε με παντελόνι, το δε χωρικό φέσι πλέον εγκαταλείφθηκε και υιοθετήθηκε το τουρκικό με φούντα μία πήχη και αργότερα το δαλφές (φέσι με μικρή φούντα). Βλ. Μαυροχαλυβίδης, Γ., *Η Αξός της Καππαδοκίας* (Αθήνα 1990), σελ. 85-87. Όσον αφορά τα υποδήματα οι Καππαδόκες χριστιανοί έμποροι μιμούμενοι τους Τούρκους άρχοντες των πόλεων φόρεσαν όχι πια τσαρούχια ή κοντούρες μα ποτίν καλόσ'. Βλ. Μαυροχαλυβίδης, Γ., *Η Αξός της Καππαδοκίας* (Αθήνα 1990), σελ. 26.

31. Κωστάκης, Θ., Το Μιστί της Καππαδοκίας, τόμος Β' (Αθήνα 1977), σελ. 440.

32. Κουκίδης, Γ., *Η Νεάπολις της Καππαδοκίας* (Αθήναι 1975), σελ. 80.

33. Μαυροχαλυβίδης, Γ., *Η Αξός της Καππαδοκίας* (Αθήνα 1990), σελ. 243.

34. Το κοινό φουστάνι που επικράτησε αποτελείται από πουκάμισο (ιμάτ), γιλέκο (κιρλίκ), φουστάνι με σφιχτή μέση, εφαρμοστό πανωκόρμι, μακριά μανίκια και στενό σακάκι (αμαζόνα). Βλ. Κωστάκης, Θ., *Ανακού* (Αθήνα 1963), σελ. 99.

Βιβλιογραφία :

- **Τσαλίκογλου Ε.**, "Λαογραφικά των Φλαβιανών (Ζιντζί-Ντερέ) Καισάρειας της Καππαδοκίας", *Μικρασιατικά Χρονικά*, 13, 1967, 290-337
- **Κωστάκης Θ.**, *Το Μιστί της Καππαδοκίας, τομ. 2*, Αθήνα 1977
- **Κουκίδης Γ.**, *Η Νεάπολις της Καππαδοκίας, το Νέβ-Σεχίρ*, Αθήνα 1975
- **Πετρόπουλος Δ.**, **Ανδρεάδης Ε.**, *Η θρησκευτική ζωή στην περιφέρεια Ακσεράι–Γκέλβερι*, Αθήνα 1971
- **Κωστάκης Θ.**, *Η Ανακού*, Εκδόσεις ΚΜΣ, Αθήνα 1963
- **Γουήλ-Μπαδιεριτάκη Α.**, "Η παραδοσιακή γυναικεία φορεσιά από τη Σινασσό Καππαδοκίας", *Μικρασιατικά Χρονικά*, 17 , 1980, 202-215
- **Braude, B. – Lewis, B. (επιμ.)**, *Christians and Jews in the Ottoman Empire, 1-2*, London 1982
- **Ιωσηφίδης Κ.**, *Η Κάρβαλη της Καππαδοκίας. Η φορεσιά*, Νέα Καρβάλη 1988
- **Καραλίδης Κ.**, *Τσαρικλί Νίγδης Καππαδοκίας*, Αθήνα 1985
- **Κορρέ-Ζωγράφου Κ.**, *Ο νεοελληνικός κεφαλόδεσμος*, Αθήνα 1991
- **Λεκατσάς Π.**, *Η καταγωγή των θεσμών, των εθίμων και των δοξασιών*, Αθήνα 1951
- **Μαυροχαλυβίδης Γ.**, *Η Αξός της Καππαδοκίας*, Αθήνα 1990
- **Μελλίδου-Κεφαλά Ν.**, "Η γυναικεία παραδοσιακή φορεσιά από το Μέγα Ζαλούφι", *Εθνογραφικά*, 7, 1989, 67-94
- **Μιχαλοπούλου-Βέικου Χ.**, *Το μάτιασμα, η κοινωνική δυναμική του βλέμματος σε μια κοινότητα της Μακεδονίας Ανέκδοτη διδακτορική διατριβή*, χ.τ.έ. χ.χ.έ.

Συγγραφή : *Ανδριανοπούλου Παναγιώτα* *(5/12/2005)*
Για παραπομπή : *Ανδριανοπούλου Παναγιώτα , «Λαϊκές Φορεσιές της Καππαδοκίας», 2005, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=5040>

Λαϊκές Φορεσιές της Καππαδοκίας

Μπαλτά Ε., *Προκόπι. Φωτογραφικό λεύκωμα*, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα 2004

Παπαντωνίου Ιωάννα, "Συμβολή στη μελέτη της γυναικείας παραδοσιακής φορεσιάς", *Εθνογραφικά*, 1, 1989, 5-92

Σπυριδάκης Γ., *Ο αριθμός τεσσαράκοντα παρά τοις Βυζαντινοίς και νεωτέροις Έλλησι*, Αθήνα 1939

Τσένογλου Ε., "Τα γυναικεία καστελλοριζιακά ενδύματα", *Εθνογραφικά*, 4-5, 1985, 51-69

Χατζημιχάλη Α., *Η ελληνική λαϊκή φορεσιά, 2 τόμ.*, Αθήνα 1986

Delaportes, Y. (επιμ.), *Vers une anthropologie du vêtement. Actes du colloque national CNRS*, Paris 1984

Γλωσσάριο :

μιλλέτ, το

Ο διαχωρισμός των υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ανάλογα με το θρήσκευμα διαμόρφωσε τη βάση του συστήματος των μιλλέτ. Κάθε μιλλέτ αποτελούσε κεντρική κοινοτική οργάνωση για τα μέλη κάθε θρησκευτικής ομάδας, κυρίως των μη μουσουλμάνων, με τους δικούς του θεσμούς και λειτουργίες ως προς τη θρησκεία, την εκπαίδευση, την απονομή δικαιοσύνης και την κοινωνική συνοχή. Παρότι η διάκριση των υπηκόων ανάλογα με το θρήσκευμα ήταν ανέκαθεν θεμελιώδης αρχή, τα μιλλέτ στην οργανωμένη θεσμικά μορφή τους ανάγονται κυρίως στα τέλη του 18ου αιώνα. Κατά το 19ο αιώνα, και κυρίως την εποχή των μεταρρυθμίσεων του Τανζιμάτ, έγιναν οι κεντρικοί θεσμοί ενσωμάτωσης των μη μουσουλμάνων υπηκόων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Τανζιμάτ, τα

Οι μεταρρυθμίσεις του 19ου αιώνα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία που εγκαινιάστηκαν το 1839 με το διάγγελμα του Χάτι Σερίφ και τερματίστηκαν με την παραχώρηση συντάγματος το 1876. Οι μεταρρυθμίσεις, που θεωρήθηκαν προσπάθεια εκσυγχρονισμού και φιλελευθεροποίησης του κράτους, αφορούσαν όλο το φάσμα της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής στην αυτοκρατορία. Ιδιαίτερη σημασία είχαν εκείνες που εξίσωναν νομικά τους μουσουλμάνους με τους μη μουσουλμάνους υπηκόους.